

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების (თიზ)

მნიშვნელობა საქართველოსთვის

ელენე მენაბდე — ჯობაძე - სტუ-ს პროფესორი.

მაია ბენია - სტუ-ს ასისტენტი პროფესორი

ნიკოლოზ კინძარიშვილი - სტუ-ს III კურსის სტუდენტი

რეზიუმე

სტატიაში საუბარია „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის“ არსსა და თავისებურებებზე, მისი შექმნის მიზნებზე, უპირატესობებსა და ნაკლოვანებებზე. ასევე, იმ სახელმწიფო შეღავათებსა და უპირატესობებზე, რომლებიც უნესდებათ და სარგებლობენ მასში მოქმედი კომერციული საწარმოები და სუბიექტები. დაჯგუფებულია ის ძირითადი პირობები, რომლებიც ახდენენ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციის ნახალისებას და საუბარია მის მნიშვნელობაზე თიზ-ებისათვის. ნაშრომში მოყვანილია არსებული „თავისუფალი ეკონომიკური ზონების“ მაგალითები და საუბარია იმ ქვეყნებზე, რომლებშიც წარმატებით თუ წარუმატებლად ფუნქციონირებს იგი. დასკვნის სახით წარმოდგენილია, რომ წმინდა ეკონომიკური თვალსაზრისით თიზ-ები საქართველოში (მითუმეტეს 5 ზონის შექმნა) დიდ ეკონომიკურ სარგებელს ვერ მოგვცემს. მსგავსი ზონების შექმნით ჩვენ ვაფერხებთ კონკურენციას.

Summary

The essay focuses on “the free industrial zone,” its essence and peculiarities, advantages and disadvantages. As well as the aids and priorities that are being given by the state to the commercial producers and subjects. It outlines the basic conditions that encourage direct foreign investments, gives examples of existing “free economic zones” and talks about the countries in which they have been successfully or unsuccessfully implemented. As a conclusion, it projects that “the free industrial zones” can not bring much economic profit to Georgia from pure economic perspective, especially the 5 zone scheme. Introduction of these zones hampers competition.

* * * * *

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა, საქართველოს კანონით განმარტებულია როგორც გარკვეული ვადით მოქმედი თავისუფალი ზონის ნაირსახეობა, რომელშიც დამატებითი პირობები და საგადასახადო შეღავათები მოქმედებს. აქ შეიძლება შეიქმნას საწარმო, თავისუფალი სანაყობი, განეულ იქნას მომსახურება და სხვა. ზოგადად ასეთი ტიპის ზონა

რამდენიმე ამოცანას ისახავს მიზნად, მათ შორის:

1) ეკონომიკური სტიმულირება, რაც გულისხმობს ქვეყნის საერთაშორისო ეკონომიკაში ჩართულობის ხარისხის ამაღლებას, ზონის ფარგლებში და ზოგადად ქვეყანაში ინვესტიციებისა და ტექნოლოგიების შემოღინების ნახალისებას, წარმოების, მომსახურებისა და ვაჭრობის ხელშეწყობას;

2) სოციალური მიზანი გულისხმობს დასაქმებისა და მოსახლეობის შემოსავლების ზრდას.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა შეიძლება განისაზღვროს, როგორც მკაფიოდ შემოფარგლული ტერიტორია, რომელზეც მენარმეობის სტიმულირების, მეურნეობის პრიორიტეტულ სფეროებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის მიზნით ეკონომიკურ-ფინანსური საქმიანობის განსაკუთრებული რეჟიმი მოქმედებს. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა არის ეროვნული ეკონომიკური სივრცის განცალკევებული ნაწილი, სადაც შემოღებულია შეღავათებისა და სტიმულირების განსაკუთრებული სისტემა. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა იქმნება ქვეყნის საბაჟო კანონმდებლობის შესაბამისად ტერიტორიაზე, სადაც მოქმედებს შეღავათიანი საბაჟო რეგულაციები და სისტემა.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონაში მოქმედი კომპანიები ემორჩილებიან სპეციალურ რეჟიმს, რომელიც მეტად ხელსაყრელია მათთვის იურიდიული კუთხით და კომერციული საქმიანობიდან გამომდინარე.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შექმნა გავლენას ახდენს ისეთ მაკროეკონომიკურ ცვლადებზე როგორებიცაა: წარმოების მოცულობა, უმუშევრობა, ინფლაცია, სავაჭრო ბალანსი. წმინდა თეორიული თვალსაზრისით თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის შექმნამ უნდა გამოიწვიოს წარმოების ზრდა და შესაბამისად უმუშევრობის შემცირება.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონაში მოქმედი კომპანიებისთვის არსებობს მთელი რიგი შეღავათები და უპირატესობები, როგორიცაა 100 %-იანი უცხოური საკუთრება, ადგილობრივი პარტნიორობის საჭიროებების გათვალისწინებით, დაბალი საპროცენტო დანახარჯებით, კაპიტალის და მოგების სრული რეპატრიაციით, იმპორტის, ექსპორტის კორპორაციული და პერსონალური გადასახადების განთავისუფლებით. კომპანიებისთვის ხორციელდება მომსახურება „ერთი ფანჯრის“ პრინციპით, რაც საშუალებას აძლევს კომპანიებს დააჩქარონ საჭირო ნებართვების და ლიცენზიების მიღება. გაიარონ საბაჟო პროცედურები ოპერატიულად, მოიძიონ კვალ-

იფიცირებული სამუშაო ძალა და მიიღონ სხვა საჭირო მომსახურებები.

საქართველოში მიღებული კანონი - „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის“ შესახებ, კანონპროექტის წარმდგენთა განცხადებით, ითვალისწინებს ორი სახის თავისუფალ ზონას: თავისუფალ სავაჭრო ზონასა და თავისუფალ საწარმოო ზონას. შესაბამისად აირჩა სახელწოდება „ინდუსტრიული ზონა“. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა იქმნება იმ მიზნით, რომ დარეგისტრირებულ საწარმოზე, სახელმწიფოს მხრიდან არ იყოს ზეწოლა. ამ კანონის მიზანია, შეიქმნას მიმზიდველი გარემო ეკონომიკური საქმიანობისათვის, ხელი შეეწყოს კაპიტალისა და ტექნოლოგიების შემოსვლას საქართველოში, შეიქმნას სამუშაო ადგილები.

საქართველოში „თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონის“ შესახებ კანონის შესაბამისად, მასში მომქმედ კომპანიებს უნესდებათ რიგი შეღავათიანი პირობები:

- საერთაშორისო საწარმოს მიერ თიზ-ში განხორციელებული საქმიანობით მიღებული მოგება თავისუფლდება მოგების გადასახადისგან.
- თიზ-ში შემავალი პირები თავისუფლდებიან ქონების გადასახადისგან.
- სხვა ქვეყანაში წარმოებული და თიზ-ში იმპორტირებული საქონელი არ იბეგრება დღგ-ით.
- თიზ-ში შემავალ პირებს შორის განხორციელებული ტრანზაქციები არ იბეგრება დღგ-ით.
- თიზ-ის საწარმოების მიერ ერთმანეთისთვის საქონლის მიწოდება / მომსახურების განევა გათავისუფლებულია დღგ-სგან.
- სხვა ქვეყანაში წარმოებული და თიზ-ში იმპორტირებული საქონელი არ იბეგრება საბაჟო გადასახადით.
- თიზ-ში წარმოებული საქონელის ექსპორტი გათავისუფლებულია საბაჟო გადასახადისგან.
- არავითარი შეზღუდვა არ ვრცელდება კაპიტალის რეპატრიაციზზე.
- თიზ-ში შემავალი კომპანიების თანამშრომლები საშემოსავლო გადასახადს იხდიან დეკლარაციით, რადგან თიზ-ში შემავალი საწარმო არ ითვლება საგადასახადო აგენტად მის მიერ გადახდილ ხელფასთან მიმართებაში და არ ევალება გადასახადის დაკავება გადახდის წყაროდან.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონები ძირითადად განვითარებადი ქვეყნების ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში ექსპორტზე ორიენტირებული წარმოების განვითარებისა და სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით იქმნება.

საქართველოში არსებულ თავისუფალი ინდუსტრიული ზონაში უცხოური კომპანიებისთვის შესაძლებელია სხვადასხვა საქმიანობების განხორციელება სრულიად უფასოდ. ასევე სხვა ქვეყნის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონაში ოპერირება საბაჟო და სხვა გადასახადების გადახდის გარეშე.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის უპირატესობები საქართველოში:

1. სტრატეგიული ადგილმდებარეობა.
2. პირველი თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა კავკასიის რეგიონში
3. აბრეშუმის გზის გზაჯვარედინზე არსებობა, რომელიც აკავშირებს დასავლეთსა და აღმოსავლეთს.

დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველოში თიზ-ებით დაინტერესება 1992 წლიდან დაიწყო. არსებობდა მრავალი პროექტი, თუმცა რეალური განხორციელება, სხვადასხვა მიზეზების გამო, არ მოხერხდა.

2007 წელს, ფოთის ნავსადგურის ტერიტორიაზე საქართველოში პირველი თიზ-ის შექმნის იდეა წამოვიდა. 2008 წლის გაზაფხულზე კომპანია „რაკიამ“ — არაბული „რას-ალ-ჰაიმას“ საინვესტიციო სააგენტომ 90 მილიონ დოლარად ფოთის პორტის საკონტროლო პაკეტი შეიძინა, წლის ბოლოსთვის „რაკიამ“ 65 მილიონ დოლარად პორტის დანარჩენი 49 პროცენტიც შეიძინა. პორტის მიმდებარე 300 ჰექტარის ფართობზე კი გაზაფხულზევე დაიწყო თავისუფალი ზონის განვითარება.

ზონას, შექმნიდან 4 წლის შემდეგ, 50-მდე ლიცენზიანტი კომპანია ჰყავდა. ტერიტორიაზე კი მხოლოდ ერთი ყაზახურ-უკრაინული ინვესტიციის ფარგლებში, კომპანია „გრეინ ტრეიდის“ მიერ გახსნილი ბრინჯის დამფასოებელი საწარმო მუშაობდა, სადაც 20-მდე ადამიანი იყო დასაქმებული. მოპოვებული ლიცენზიის გადასახადის ყოველწლიურად გადახდა, იმის მიუხედავად საქმიანობს თუ არა კომპანია, მაინც სავალდებულოა.

ფოთის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის განვითარების ფარგლებში დაგეგმილი იყო ფოთის პორტის რეკონსტრუქცია და უახლესი საპორტო ტექნოლოგიებით აღჭურვა, ასევე ქალაქის განაშენიანება და ინფრასტრუქტურის განვითარება თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისად. ფოთის ინდუსტრიული ზონის გახსნიდან 6 წელზე მეტი გავიდა, მაგრამ ქალაქს თითქმის არაფერი დატყობია. ამ ზონის მუშაობა წარუმატებლად აღიარა მთავრობამ. სხვა მრავალ მიზეზთან ერთად ექსპერტებს წარუმატებლობის არგუმენტად მოჰყავთ ის, რომ უცხოელი ინვესტორები, როგორც წესი, „ცარიელ ადგილზე“ არ მოდიან. ისინი თავისუფალი ზონით ინტერესდებიან მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იქ უკვე არის სათანადო ინფრასტრუქტურა, ან მისი შექმნის ხარჯები ადგილობრივი ბიუჯეტიდან დაფინანსდება. ინფრასტრუქტურის შექმნის ხარჯები კი ზოგჯერ მთლიანი ინვესტიციის თითქმის 75%-ს შეადგენს.

ზოგადად, თიზ-ის ეკონომიკური ეფექტიანობა ქვეყნის ეკონომიკურ შესაძლებლობებზეა დამოკიდებული, რაც დაადასტურა მსოფლიოს 26 ქვეყანაში ჩატარებულმა კვლევამაც, რომლის თანახმადაც თიზ-ში უცხოური ინვესტიციების ყოველ 1 დოლარზე ხელისუფლებას 4 დოლარის დახარჯვა უწევს. მოსაზრება, ყველა ხარჯის უცხოელი ინვესტორის მიერ დაფარვის თაობაზე, ყოველთვის არ მართლდება, რისი მაგალითიც არის ფოთი. ანუ სადაც ინდუს-

ტრიული ზონა შენდება, იქ სახელმწიფოს მხრიდან ინფრასტრუქტურული კვანძები უნდა არსებობდეს.

დაპირებული 400 საწარმოს ნაცვლად ამ დროისთვის ტერიტორიაზე მხოლოდ 5 ობიექტია და ისიც მშენებლობის პროცესში. დასრულებას მიმდინარე წლის ბოლომდე ვარაუდობენ. 10 000 ადამიანის ნაცვლად დასაქმებული მხოლოდ 200-მდე ადამიანია.

ქუთაისში ერთი თავისუფალი ზონა უკვე მოქმედებს. ინდუსტრიული ზონა ეგვიპტურმა “ფრეშმა” და მისმა ქართველმა პარტნიორმა “ჯორჯიან ინტერნეიშენელ ჰოლდინგმა” მოაწვევს. საქართველოს მთავრობის 2009 წლის 5 ივნისის დადგენილებით, ქუთაისში თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის მოქმედების ვადა 99 წლით განისაზღვრა. იგი ქუთაისის ყოფილი საავტომობილო ქარხნის ტერიტორიაზე, 27 ჰექტარზე განთავსდა. ქუთაისის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა განვითარების პროცესშია.

ქალაქ ფოთის თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონასთან შედარებით ქუთაისის ინდუსტრიულმა ზონამ უფრო გამართლა, სადაც ელექტრო ტექნიკის საამსო საამსო ფუნქციონირებს. მაგრამ საერთო ჯამში ის მიზანი, რომ ინდუსტრიულ ზონებს ქართული ეკონომიკის განვითარებაში მთავარი როლი უნდა შეესრულებინა, რის გამოც მას „ქართული ეკონომიკის სასწაული“ უწოდეს - არ გამართლდა. ამას მრავალი ფაქტორით განპირობებული სხვადასხვა მიზეზი ქონდა.

ექსპერტების განცხადებით, რეალური საქმიანობა არც - ერთ ზონაში არ დაწყებულა. ამ ზონებმა ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მაჩვენებლებით ვერ გამართლეს.

მთავრობამ თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შექმნა წარმოების ზრდისა და უმუშევრობის შემცირების მიზნით გადანაწილა, თუმცა გადანაწილების ეფექტურობა თავიდანვე ეჭვის ქვეშ დადგა.

როდესაც ჩნდება ტერიტორია, სადაც შესაძლებელია პროდუქციის წარმოება გადასახადების გადახდის გარეშე, ასეთი სივრცე ნებისმიერი მენარმისთვის მიმზიდველია. თუმცა, ასეთი ხიბლი ქართულმა ზონებმა ვერ შეიძინა.

თიზ-ის ერთ-ერთი დადებითი თვისება არის ის, რომ მას შეუძლია მოიზიდოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, თუმცა თუ 2012 წლისა და 2013 1-ლი კვარტლის საინვესტიციო მაჩვენებელს გადავხედავთ, საქართველოს სახარბიელო მდგომარეობა არც ამ მიმართულებით აქვს.

მიუხედავად ყველაფრისა, 2007 წელს პარლამენტმა მიიღო კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების“ შესახებ და უკვე დღევანდელი კანონმდებლობით გათვალისწინებულია რამდენიმე თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის შექმნა. ერთი - ფოთში, ორი - ქუთაისში, ერთი - თბილისში და ერთიც - ბათუმში. საუბარია ქობულეთის, ანაკლიისა და მესტიის თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებზეც, რომელიც, რა თქმა უნდა, განსაკუთრებულ შეღავათებს აწესებს. პროექტის თანახმად, მინიმუმ ერთი მილ-

იონი ინვესტიციის შემთხვევაში ბიზნესმენი 15 წლის განმავლობაში თავისუფლდება მოგებისა და ქონების გადასახადისგან, ხოლო სასტუმროს ასაშენებელი ნაკვეთი სიმბოლურ ფასად, 1 ლარად გადაეცემათ. ბიზნესმენები რამდენიმე მიზეზის გამო ინტერესდებიან: მოგების გადასახადი არ არსებობს, ანუ უმნიშვნელოა, ფირმის რეგისტრაციის პროცედურები გამარტივებულია, ასევე მარტივია ფირმის მართვის პროცედურა და არ არსებობს შეზღუდვა ზონაში ვალუტის შეტანასა და გატანაზე.

ზოგიერთი ეკონომისტის შეხედულებით, თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების ძირითადი საფრთხე განვითარებადი ქვეყნებისთვის შემდეგია: სახელმწიფოები თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შექმნით ხელს უწყობენ ინვესტორის მხრიდან გადასახადებისგან თავის არიდებას და ხშირ შემთხვევაში „შავი ფულის“ გათეთრებას, რითაც ზარალდება მრავალი სახელმწიფო. მსოფლიოს ნამყვანი საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაცემებით, მსგავსი ზონების გამო განვითარებადი ქვეყნები ვერ იღებენ დაახლოებით 50 მილიარდი დოლარის გადასახადებს. „შავი ფული“ სერიოზულ საფრთხეს უქმნის ქვეყნების პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სტაბილურობას.

წმინდა ეკონომიკური თვალსაზრისით თიზ-ები საქართველოში (მითუმეტეს 5 ზონის შექმნა) ეკონომიკურ სარგებელს ვერ მოგვცემს, რადგან მეზობელ ქვეყნებთან შედარებით, საქართველოში არ არსებობს ინვესტორებისთვის „დამაფრთხილებელი“ მკაცრი რეგულაციები და საგადასახადო სიმძიმეები. ასევე საყურადღებოა, რომ მსგავსი ზონების შექმნით ჩვენ ვაფერხებთ კონკურენციას. გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ მსოფლიოში დღეს არსებული 3000-ზე მეტი თავისუფალი ეკონომიკური ზონიდან მხოლოდ 20% თუ არის ნამდვილად ეკონომიკურად წარმატებული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ. თბილისი, 2007 წლის 3 ივლისი.
2. პაპავა ვ. საერთაშორისო სავალუტო ფონდი საქართველოში მიღწევები და შეცდომები. თბ., 2000
3. ბალცეროვიჩი ლ, თავისუფლება და განვითარება (თავისუფალი ბაზრის ეკონომიკა), თბ. 2004
4. ზემინკოვი რ. ი, თავისუფალი ეკონომიკური ზონები, მ. 2005 (რუსულ ენაზე)
5. <http://bit.gtu.ge/?p=1067>
6. <http://www.liberali.ge/>